

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Immanuel.

Azt a tátongó szakadékot, mely a szent igaz Istent és a mentségben s igazságban teremtet — de saját engedetlensége következtében elkárhozott — embert szétválasztotta, az időnek teljességében megszüntette az a valóságos igaz Isten s valóságos igaz ember, a kinek legjellemzőbb neve *Immanuel*.

E világmegváltási tény emlékezetére ünnepli a keresztyénség a karácsonyt, az örök isteni szeretet megtestesülésének áldott napját, a mikor büntudattól nyomott szívünk-lelkünk teljességéből, vigasztalódva énekeljük: „A mennyei magas égben Istennek dicsőség légyen, ki szent Fiát küldé értünk, hogy megváltónk lenne nekünk“.

Ime az áldott Immanuel!

Szent nevében ki van fejezve mind lényének, mind tényének összes jellemző vonása. „*Immanu*“ jelenti, azt, hogy Ő, kit a világ az első bűnöta, epekedő sóvárgással, amaz eljövendő szabadító gyanánt várt; a ki dicsőségét a föld népeinek, az előző évezerek folyamán, csudálatos jelek szemlélése és profétálások hallása révén kinyilatkoztatta, Ő ime „*velünk*“ van.

Bizonyára, valóban velünk van, mert tegnap és ma s mindörökké ugyanaz.

Benne az Isten tökéletes kijelentésének igazsága, az örök szeretet és kegyelem látható megvalósulása jelent meg e földön. S mily kifürkészhetetlen titka az isteni üdvtervnek, hogy a dicsőség Ura mi hozzánk emberekhez — a bünt kivéve — mindenben hasonlóvá lőn. Éretünk testet öltött, hogy a bűn zsoldját utolsó fillérig lefizesse helyettünk. Irántunk való irgalmasságából, az átkot és kárhozzatot rólunk magára vette; elvesztett érdemünket, vére árán, számunkra újból megszerezte; szóval az élő

igaz Istent a halál martalékává lett bűnösök iránt teljesen kiengesztelte s ez által az ég és föld ősi összhangját ismét létesítette. Így lett Jézus orvosunk, tanítónk, barátunk, testvérünk, szabadítónk.

Am hogy az ő megváltói ténye, a világ hősei által véghezvihető — még oly bámulatos tetteket is hasonlíthatatlanul felülmulja, ezt jelezi nevének végső szótagja. Az a kisedd nevezetesen, ki a teljes időben szűztől született e világra, a proféta által eleve megjövendőlt amaz „*Él*“ azaz Mindenható, erős Isten, a ki az Örökkévaló mennyei Atya dicsőségének visszfénye és lényének jelleme, a ki hatalmának szavával fentartja a mindenséget, a kiben látjuk és megismerjük az Atyát. Épen ezért volt ő képes arra, a mit tett akkor, midőn az egyetemes emberiség bűneinek ádáz súlyát felvitte magával a keresztre s az engesztelő áldozati halál után mint győzedelmes király áttörve az égboltozatot, visszatért örök dicsőségébe, hogy országoljon enyészhetetlen birodalmán végzetlen időkig. Az *élő Immanuel* eme megdicsőülésének üdv-ténye biztosítékul szolgál arra nézve, hogy a világváltság műve örök idejű, örök érvényű, örök hatályu, mert az, a ki a bűnből való megtisztítását teljesítette, az isteni szent Felség jobbán trónol mind végiglen. Így lett Immanuel nekünk bölcsesség, igazság, szentség és váltság.

Ebben a karácsoni evangéliomban van a mi egyedüli és legfőbb vigasztalásunk, békeségünk, vigasságunk és örök életünk.

Azért a mi jelszavunk ma is az, a mely volt és lesz mindenha: Velünk az Isten! *Immanuel!*

E. J.

A cseh-morva hittestvérek üdvözlése.

A vallásüldözések korában Cseh- és Morvaországba vetődött magyar hitrokonaink, kiknek hitbeli és nemzeti öntudatát századok viszontagságai sem voltak képesek annyira eltörölni, hogy az anyaországgal s nemzetünk testével való egykori összetartozásuk emlékeit elfelejtették volna, meleg hangu levelet intéztek a magyarországi reformátusok összes püspökeihez a millennium alkalmából, melyben testvéri érzületüknek adnak meg-
ható kifejezést.

Mint már lapunkban említve volt, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület közgyűlése is foglalkozott e kellemes ügygyel, megbízván püskökét, hogy a testvéri szeretet ilyen őszinte és gyöngéd megnyilatkozásáért mondjon az üdvözlőknek köszönetet s biztossítsa őket rokon érzelmeinkről.

E megbízatásnak a napokban tett eleget főt. *Kíss* Áron püspökünk. Alább egész terjedelmében közöljük, a köszönő válasziratot, megjegyezvén, hogy az üdvözlő irat kettős, magyar-cseh szöveggel van szerkesztve s jóleső örömmel, de nem minden sajnálkozás nélkül látjuk, hogy az aláírók általában tősgyökeres magyar nevű férfiak, kikben már csak a hitegység és az emlékezet tartja fenn nevükön kívül a magyarsággal való összeköttetést. A válaszirat magyar-latin, szintén kettős szöveggel van szerkesztve s annyival érdekesebb, mert a latin szöveget is 82-ik éves püspökünk maga szerkesztette, klasszikus latinsággal.

A magyar szöveg a következőleg hangzik:

„Kedves testvéreink az Úrban!

A cseh- és morvaországi hitbeli testvéreink üdvözlő levelét, melyben kifejezték örömiükben részvételüket a magyar állam ezeréves fennállása ünnepélyén, még f. é.

augusztus hó 7-ik napján megkaptam s a november hóban tartott egyházkerületi gyűlésünk elé terjesztettem. A kerület képviselői megilletődve hallgatták a meleghangú átiratot s engem biztak meg, hogy testvéri jó indulatunknak kifejezést adjak.

A múlt század végén támadott új élet szózata e jelen század végén viszhangoztatja, hogy él az Ur, a ki nem hagyja el a benne hívőket, sőt a pusztai vándorlás sivár éveit után, győzelemre vezeti hű seregét. Jól esik hallani, hogy rengeteg szenvedései után feltámadva él a ti egyházatok, s nemzetünk sorából kelt első pásztoraitok közül 14-en megemlékeztek egykori hazájokról s épen Debreczentről is; jól esik tudni, hogy ugyanazon alkotmányos király védelme alatt virútok s a dicső reformáció nagy elvének a ti egyházatok is, e vértanúk földjén, tisztos és immár ledönthetetlen váraként ujra-kelt romjaiból s mint a hegyen épített város, el nem rejtethetik, de a kősziklán, a Jézus Krisztuson, épül tovább.

Kerületünk testvéri érzetét küldi hozzátok, köszöni a hű megemlékezést rólunk. Legyen hála mennyei Atyánknak, hogy őseinkbe oly erőt adott, hogy járulhattak néhány ékes kövel a cseh és morva evangéliumi Sion újra felépüléséhez! Biztat a remény, hogy a mai korban élő hitsorsosaink is, a mai egyház kész a ti hozzátok közeledésre, a testvéri kéznyújtásra. Bizonyára, ha fiaitok közül valaki felkeresendi hittani akadémiánkat, itt ma is segélyre s testvéri támogatásra találhat.

Elzúgott egy ezerév felettünk, elzúgott a ti nemzetetek felett is, a földről, melyre helyezkedtünk, sem ti, sem mi el nem sepröttünk, bár néha sir szélén állottunk, a megmaradás és kegyelem titkos erejét a Krisztus evangéliomához való tántoríthatlan ragaszkodásban kell keresni. Ragaszkodjunk továbbra is az Ur evangéliomához, minél inkább szolgálunk annak, annál

❖ TÁRCZA. ❖

Karácson ünnepén.

(Szonett.)

I.

Ma született a Megváltó minékünk,
Bölcsőjénél fényes csillag ragyog;
Alleluját zengnek az angyalok,
Néki — kiből mi hiszünk és remélünk.

Ő mi bennünk, — mi meg Ő benne élünk,
Világ felett támaszta napot;
A szív ma már nem olyan zaklatott,
Lejitzetvén a bűn zsoldját mi értünk!

Áldott Jézus! szállj bé szívünkbe már ma,
Epedve várt milliók szíve régen;
Ki világot árasztasz a sötétben.

A föld boruljon illatos virágba,
Béke lakozzék emberek szívében . . .
S áldott legyen ki jött az Ur nevében.

II.

Örök napja az erkölcsi világnak!
Édes Megváltónk! — hála-üdv neked;
Zengve magasztos örömeinket,
Téged emberek és angyalok csudálnak.

Menjünk elibe e mennyei királynak,
Vigyünk tömjént és drága kenetet . . .
Szíveinkben szent égi ihletet . . .
Mert elvevé hatalmát a halálnak.

Bellehemnek csillaga messze látszik . . .
Mellette más csillag ködbe borulva,
Ha halványul lelkünkben felgyul újra.

Jézus hív volt egészen a halálig,
A pásztorokkal együtt térdre hullva
Énekeljük mi is — Alleluja!

Kósa Ede.

inkább megvilágosítottunk és erősítettünk a testvéri szeretetben is.

Isten áldása és kegyelme virasszon továbbra is kedves Testvéreink felettetek, a magyar hazából kiszakadt apostolok ivadékain, cseh- és morva többi lelkészársainkon s egész egyházatok egyetemén!

Egyenként és összesen üdvözöllek titeket. A tiszántúli ev. ref. Egyházkerület közgyűlése nevében.

Debreczenben, 1896. deczember 19-én.

Kiss Áron,
püspök.

KÖZÉLETÜNK.

Az én harczom az én baptistáimmal.

Mikor már a vidéken mindenütt voltak ujonnan épített imaházzal bíró baptisták (itt és ott pedig nazarénusok), ide is jutott lókötből lett próféta, a ki addig prófétált itt, mignem két bűnös előéletű asszony befogadta azt a házába s az egyik „állandó szállást” is adott vala annak.

Még ma is csak annyian vannak azonban azok, a kik ennek a lóköti prófétának a prófétálására hallgatnak, hogy elférnek a fiatalabbik asszony rendes nagyságu első szobájában, ha minden bútör és balyu kihordatik abból. Ki is van hordva már régóta s ő maga a hátulsó „kis szobában” huzta meg magát. Itt fogadja hetenként öleléssel és testvércsókával az elég fiatal és elég jó arczu prófétát, ő maga is a szép arczu és épen nem vén asszonyok sorában foglalván még helyet.

De hagyjuk ezt s térjünk egyenesen magára a „harcz”-ra át.

A jelen év (1896) nov. hó 16-ikán 3 férfi jelent meg nálam, a kiket jól ismerem gyermekségük óta s akikkel szemben biztos tudomásom van, miszerint a fent jelzett próféta még a mult évben bémerítette már őket,

A főiskolai tanári olvasó-egylet.

Városunkban az egyleti élet olyannyira virágzik, mint kevés helyén az országnak. Elismerem, hogy ennek a sok egyletnek működésében a társadalom szakadozottságának jelenségei is észlelhetők, a mi mindenesetre káros következményekkel jár; de hát ez, a mai viszonyok között, még máskép nem igen lehet. Az átmeneti korszak minden nehézségeivel kell megküzdenünk. Lassanként mégis csak simulunk egymáshoz vagy legalább is — törődünk!

Igen természetesnek találhatja mindenki, hogy főiskolánk tanárkara, melynek tagjai közül a különböző célú városi egyletekben számosan vesznek részt, a főiskolában is bir egy külön, u. n. olvasó-egylettel. Tagjai túlnyomó számban tanárok, a mely szám 40-en felül szokott lenni; a jelen évben is 47-en voltunk. Örömről szolgál azonban, hogy egyletünknek kívülről is vannak tagjai, mint Márk Pál nyugalm. tanár, Dicsőfi József és Mitrovics Gyula lelkészek, Géresi K. kir. tanár, főigazgató, Eötvös K. Lajos kir. tanfelügyelő, Rózsa S. és Veszprémi K. főiskolai tisztviselők, s tagja volt az újabb időkig, Debreczenből eltávozásáig, Balassa József főreáliskolai tanár. Az egylet helyisége mostan a kollé-

tehat akik *törvényesen* (t. i. baptista törvény értelmében) a baptista „közösség” tagjai immár.

Szelid szeretettel fogadtam őket, le is akartam ültetni, de nem ültek le, azt adván okul, hogy nem érnek rá most a leülésre.

No mi járatban vagytok, ha siettek? kérdéssel fordultam a legfiatalabbikhoz, aki vezetőként állott legelől.

„Mi most azért jöttünk *önhez*, hogy kijelentsük azon szándékunkat, miszerint élni óhajtunk azon *jogunkkal*, amit a vallás szabad gyakorlásáról szóló „új törvény” biztosít a mi számunkra is.”

És miben áll az a jog? — kérdeztem azonnal a „kis” prófétától.

Ez a jog abban áll, hogy nekünk is szabad „felekezetenkülieknek” lennünk, — volt a *röktönzött* könnyen érthető válasz.

Minden honpolgárnak szabadságában áll ez Magyarországon, tehát nektek is szabad megtenni ezt minden bizonynyal. De várjatok csak, mielőtt erről s ügyetekben többet s tovább beszélnek, előveszek egy ív papairt s ezt írom rá felül: „Nálam nov. 16-ikán megjelent baptisták.” — így ni, . . . készek vagytok-e ide írni sajátkezüleg a neveiteket s gondoljátok-e, hogy a többi s nem sokára bizonyosan jelentkező baptisták is (mert ti csak az előcsapat vagytok) felírják ezen ívre neveiket?...

Hogyne, kérem, hiszen mi nem tagadjuk el soha, hogy mi baptisták vagyunk; inkább meghalunk, mintsem megtagadjuk a mi „szent hitünket és igaz vallásunkat.”

Helyesen fiuk, nagyon helyesen! — mondám én; tehát írjátok fel a neveiteket s mondjátok meg az utánatok jövőknek is, hogy azok is hasonlót tenni ne vonakodjanak, ha majd eljönnek ide.

Nem is vonakodnak azok, hiszen nekünk legnagyobb dicsekedésünk az, hogy baptistáknak vallhatjuk magunkat.

Jól van, most elmehettek; jöjjenek a többiek is s veletek szemben a többire nézve majd intézkedem 14 nap után, amikor ismét eljöttök hozzám.

De mégis, — várjatok csak, ne menjetek addig, míg *bizalmasan* meg nem kérdezem tőletek, hogy mi ok indított titeket arra, hogy ti baptisták legyetek?...

giumi régi épület első emeletén levő udvari, középső, négy ablakkal ellátott világos szoba, mely egyszerűen van bebútorozva, festett falán két arczképpel, az egyik Ő Felségéé, a másik Deák Ferenczé. Tagsági díj 5 frt egy évre, mely az egylet bevétele 230—240 frt közt állapítja meg, majd nem ugyanennyi kiadással, mégis azonban egy pár forint jövedelem-többlettel, mely a folyó év végén takarékpénztári könyvön 31 forint 68 krt tesz.

Egyletünk helyisége azon fölül, hogy az olvasás céljaira szolgál, egyúttal u. n. tanári szoba is. Sajnos ugyanis, hogy az egyes intézetek tanárainak ekkoráig nincs oly alkalmas helyök, a hol óráközben egybegyülehetnének s egymással érintkezhetnének. A főgymn. tanárkarnak van ugyan egy szűk kis szobája, de az akad. tanárok már csak az olvasó-szobában találkoznak egymással — a gyűléseken meg a vizsgákon kívül. Az egyletnek nincsenek alapszabályai; de a gyakorlat megerősítette azt, hogy az olvasó-teremben a sakkon kívül más játékot nem ismerünk. A kik nem olvasnak, a sakk-asztalhoz ülnek. A nézők gyakran nagy számmal veszik körül a játékosokat; túlélnék érdeklődésök sokszor vidám jeleneteket provokál.

Egyletünk keletkezésének gyökérszála régi időkbe

A „kis“ próféta megadta azonnal a bátor feleletet: „mert csak az ismeri helyesen a Krisztust (az Urat), aki baptista és csak az juthat el az Ur által készített mennyeknek országába.“

Ezen az alapon egy jó negyed óra hosszáig bibliamagyarázatot tartottam röktönözve nekik, amit ők igen nyugalankodva hallgattak s így nem folytattam azt tovább, hanem utjokra eresztettem őket.

A „kis“ prófétának közbe-közbe szólása, az általa idézett bibliai helyeknek a felsorolása hosszadalmas leírást igényelne s így el is hagyom azt.

Másnap eljött hozzám, a „kis“ próféta feleségének a vezetése alatt, 6 asszony, akik közül csak a vezető tudott írni. Ez felírta az ivre mind a 6 nevet, miután az 5 asszony kijelentette, hogy ők is óhajtják, miszerint ott legyen az ő nevök is.

Nov. 19-ikén a „tanító-mester“ (az énekeket tanítja) hozott hozzám 4 nőt. Ezek mind tudnak írni s így mindannyian felírták magok az ivre neveiket.

Végre, nov. 23-ikán megjelent egy fiatal özvegy asszony, akiről az a hír kelt szárnyra, hogy a „kis szobában“ ő is szokta testvér-csókával s öleléssel fogadni a „nagy prófétát“, akiről emlékeztem már.

Mindezek 9 háztól s ugyanannyi családból valók, de úgy, hogy csak 3 család van ezek közt olyan, amelyiknek mindenik 18 évesnél idősebb tagja baptista s tudni nem felesleges, miszerint van olyan család is, amelyben csak az anya és az egyik fia baptista, de az apa és a másik fia nem az.

Nov. 23 óta új jelentkezők nem voltak nálam, hanem mindezek előjöttek annak idejében másodszor is.

Egyenként nem adtam nekik „írást“, mert hiszen nem is egyenként jöttek; hanem decz. 7-ikén, amikor a „kis“ próféta jött el hozzám két társával, azokkal t. i., akikkel először is jött, a következő, előre (de csak impurumban) elkészített „nyilatkozat“-ot olvastam fel előttük: Alólirottak ezennel kinyilatkoztatjuk, miszerint mi és „hívó“ társaink is, a kik már Nagy Sándor ágyai lelkész úr előtt megjelentünk, régóta be vagyunk merítve s így *tettleg* régen kiléptünk már az ev. ret. egyházból, amelyhez születés szerint tartozunk csak. Bejelentési szándékunkat

mi csak azért tettük meg, hogy kinyilatkoztassuk, miszerint mi jövőre is baptisták maradunk, nem pedig azért, mintha mi „felekezeten kívüliek óhajtanánk csak egy perczre is lenni.“

Megkérdeztem őket, hogy készek-e ezt aláírni; mert ha készek, akkor egyikőjük hozzon egy 50 kros bélyeget s az alatt én letisztázom ezt. Ketten pedig üljenek le s várjanak, míg kész lesz a „Nyilatkozat.“

Vártak, de nem ültek le.

A „Nyilatkozat“ elkészült, aláírták, oda adtam nekik s másnap ők magok adták azt át a kisjenői szolgabíró úrnak.

Szolgabíró úr ott hagyta a nyilatkozatot s meghagyta nekik, miszerint minden *kilépni* akarónak *egyenként* s két tanuval kell nálam megjelenni.

Aznap nemjött hozzám senki, hanem másnap (decz. 9-ikén) délután eljött a „kis“ próféta másodmagával. Látszott rajta, hogy most ingerült s kedve is kerekedett belém kötni, de én hamar végeztem velök.

Ezt kérdeztem azonnal tőlük: Kiléphetek, kimehetek-e ti *most* ebből az én tanuló szobából? Ki ám, felelték egyidejűleg. És miért? mert ugy-e *bent* vagytok itt most. De vajjon kiléphetek, kimehetek-e addig, míg itt vagytok a magatok szobájából? nem. Ugy-e, hogy nem, mert nem vagytok *bent* abban?

No, lássátok, ebből az a tanulság, hogy csak az léphet *ki* valamely hitfelekezetből, aki *bent* van abban a hitfelekezetben, a melynek Ágyán én lelkésze vagyok?

Nem vagyunk s mi *önt* lelkészünknek el nem ösmerhetjük.

Most menjetek el hát és írjatok Meyernek, akit lelkészeteknek elismertek, a kinek a Lapját „Az Igazság tanujá“-t olyan szívesen olvassátok, és kérdezzétek meg tőle, hogy megengedi-e ő nektek, hogy a baptista „vallásfelekezet“-ből (ezt a kifejezést Meyer használja Lapjának ez idei 4-ik számában) *ki* és ezután *vissza* lépjete az általatok *bejelentés nélkül* elhagyott evangéliom szerint reformált hitfelekezetnek a kebelébe, mert azt bizonyosan értitek, hogy egy szobából, a melyet elhagytunk, csak úgy lehet *kilépni*, ha előbb *visszamegyünk* abba. Másként ugyebár nem? . . .

nyulnak vissza. Ha a tanárkari jegyzőkönyv 1807. évi bejegyzését első adatnak vehetjük (én legalább régebbre nem akadtam), akkor k. b. 90 évről beszélhetünk. A jelzett évben ugyanis „a következő ujságok járatódnak“: az Allgemeine Zeitung, a Budai Ujság (így, de ez talán az Ofner-Pester Zeitung lesz, melynek matematikai és természetrajzi közleményei is voltak), az Oesterreichische Annalen és a Hamburg-i Journal. Tehát négy német ujság! Sajátszerű, hogy a négy tanár „saját adresse-k“ alatt kap egy-egy ujságot, tehát ők még nem látják szükségét az „alakulásnak“, holott mai napság talán négy tagból álló egyletek is „virágoznak s méltóan töltik be missiójukat.“ A négy ujság közül *Budai Ézsaiás* kapja az Allg. Zeitung-ot, *Széplaki Pál* a budai ujságot, *Varga István* az osztrákot, *Ercsey Dániel* a hamburgit.* Érdekes az a rendelkezés is, mely az említett jegyzőkönybe be van vezetve, hogy t. i. az ulmai (így, de

hiszen az augsburgi, a mi Bach-korszakbeli kedves „kávés nénikénk“ már 1798. óta jelent meg Augsburgban; vagy más Allg. Zeitung ez? nem tudok eligazodni) és a budai „egyikönknél sem marad tovább két óránál, a hamburgi és ausztriai: három napnál.“ Ugy látszik tehát, hogy az ulmai és budai kapósabbak voltak, mint a két utóbbi, mert b. e. elődeink épenséggel óraszámra mérik az előbbieket olvasását. Különben, mi utódok is örököltük ebbeli dicséretes szokásukat, mi közöttünk is vannak (titokban legyen mondva) olyan buzgó hírlap-olvasók, a kik egészen izgatottan járnak fel s alá az olvasó-teremben, ha az ujságok valami okból negyed-órával késni találnak! Még 1812. évben is „a saját address“ rendszer divik, de ekkor már *Budai Ézsaiás* a Magyar Kurirt (1787-től Bécsben jelent meg Szacsvai szerk.), *Sárvári Pál* a „Hazai Tudósítások“-at (Pesten jelent meg 1806 tól Kulcsár szerk.), *Ercsey Dániel* az osztrák annalisokat kapják, a jeni tudományos ujság pedig a kollégium czíme alatt jár. Ki viselte a 86 rajnai forintra rúgó előfizetési díjat, nincs feljegyezve, bizonyára az iskola, mert az időben a tanárok fizetésök csekély-sége miatt erre képesek nem igen voltak.

Egyletünk czímére a jelen évben 24 lap járt, melyek közül a Budapesti Közlöny, a Pesti Napló, a Vasárnapi

* Érdekes és jellemző, hogy ma már egyetlen német nyelvű politikai lap sem jár az olvasó körnek. Pár év előtt még járt a *Pester Lloyd*, de ezt sem tűrte meg a modern *hazafiság*; annyival kevésbé tűrte meg osztrák vagy németországi lapot. Elődeink nem feltették magyar hazafiságukat attól, ha megismerik a külföld viszonyait és gondolkodását. A miénket — úgy látszik — még ettől is elteni lehet. Szerkesztő.

Nem ám. Most már kezdjük érteni *önt* s kezdünk rosszat sejtteni is.

Menjetelek el és mondjátok meg azokat, amiket idáig tettetek és a miket tőlem most hallottatok annak, a kinek a szavát, bármi legyen is az, fentartás nélkül igaznak lenni elismeritek s mikor ezeket elmondottátok, jöjjetek vissza és én egyenként, két-két tanu jelenlétében, elfogadlak benneteket s adok is „írást“ tinéktek.

Jól megértésétek, én nem utasítalak el benneteket.

Elementek és még ma (decz. 11.) nem jöttek vissza.

Mi fog történni: folytatólag közölni fogom s írok is egy kis „elmélkedés“-t ebben a tárgyban.

Most legyen elég, mivelhogy *egyszeri* közlésre, karácsonyi olvasmányúl, nagyon is elegendő ennyi.*

Ágya.

Nagy Sándor,
ev. ref. lelkész.

IRODALOM.

A nagy-bányai Codex.

Igy nevezem ez érdekes régiséget, mely a nagy-bányai ref. egyház tulajdona s vizsgálatra hozzám küldetett, melyet e t. lap olvasói s minden érdeklődővel megismertetni akarok.

A Codex folio-alak, jó széles tenyérnyi vastagságú, áll 574 számozott s 18 számozatlan, összesen tehát 592 lapból; tartalma: a *Szenczi Molnár Albert*-féle zsoltárok s egynehány ismert ének, pár latin vers s a címlap, — olyan semmi sincs benne, a mit már ne tudnánk s ismernénk, de mégis sok érdekes dolgot elő lehet hozni ismertetésénél!

A címlap ez: „Hunc librum Psalmorum Davidicorum in scriptis hac forma. Circumspectus vir Dominus Johannes Borbély de Várad ex zelo cum primis in Deum, religionem ex ecclesiam proprio aere curavit, tempore

* Mi is azt hisszük s jövőre az eset jelentőségének megfelelő rövidebb leírást kérünk. Szerkesztő.

Ujság és a berlini Deutsche Litteratur Zeitung jár a főiskola költségén, a többi 20 lap előfiz. díja egyetületet terheli. Ezek a lapok a következők: Nemzet, Egyetértés, Pesti Hírlap, Budapesti Napló, Magyar Hírlap, Budapesti Hírlap, Fővárosi Lapok, Uj Idők, a Hét, Prot. Egyh. és Iskolai Lap, Sárospataki Lapok, Dunántúli Prot. Lap, Protestáns Közlöny, Debreczeni Prot. Lap, Borsszem Jankó, Urambátyám, Debreczeni Ellenőr, Debreczen, Debreczeni Hírlap, Debreczeni Reggeli Ujság. Végre Párisból szíveségből kapjuk az „Oesterr.-Ungarische Pariser Rundschau“-t, mely dr. M. Anthropos szerkesztése alatt jelenik meg, a ki itteni munkálkodása alatt dr. Wellentszey) évekkal ezelőtt olvasó-egyletünknek tagja volt. E lapok elolvasás után egybegyűjtetnek s a kollég. könyvtár részére ajándékoztatnak. A hirlapgyűjtemény azonban a könyvtárban már oly tömegre növekedett, hogy erről ma-holnap külön kell intézkedni.

A tanárkarnak és a nagy közönségnek különben rendelkezésükre állanak azok a folyóiratok stb. is, melyek a szomszéd nyilvános olvasóterem asztalára vannak helyezve. Roppant számra rúgnak ezek, elsorolásukat megkísérlem, hogy felhívjam az illetékes körök figyelmét arra, miképp ily nagyszámú folyóirat megrendelésével nagy kár a könyvtár budgetjét terhelni, kivált miután

Judicis primarii Francisci *Szigethi*, praeconsulum vero. Valentini *Mészáros*. Johannis *Károlyi*. Consulum autem. Alberti *Nagy* literati. Valentini *Szabó Szt.-Martoni*. Nicolai *Ladányi*. Michaelis *Hosszu-Mezei*. Matthaei *Tsongorádi*. Stephani *Szabó de Rettegh*. Martini *Enyedi* literati. Stephani *Ginólyi* literati. Georgii *Sliher*. Johannis *Ladányi*. Anno ultimae patientiae dei currente *M.DC.XLI*.”

Tehát a XVII. század közepéről való.

Minekutánna a Codex Sz. Molnár A. zsoltárait tartalmazza, azt mondhatná valaki, hogy irtóztató munka volt ez, nevezett zsoltárok megjelenése (1607.) után 34 év múlva, s bizonyára nem hónapok, hanem évek kellettek leírásához. Bizony úgy van, Angyalosi Demjén *bélye*-i pap (Baranya m.) az általam e t. lapokban jó idővel ezelőtt ismertetett *Bélyei* Graduált 11 évig írta le. Győri József az *Ujnép*-i (Somogy m.) Cantionalét írta 3 esztendeig, bevégezte 1646-ban s kapott 3 frtot sat.

E könyv írása is évek hosszú sorát vehette igénybe, a hangjegyek vonalozása és festése (valóságos u. n. *lókóták*) iszonyú időt igényelt. De hát miért a leírás, hisz nyomtatva is megvolt már? Ismernünk kell az ekkori viszonyokat. Sz. M. A. zsoltárai három kiadást értek, mint önálló könyv: 1607. Herborn, — 1608. Hanau (a biblia 2-ik kiadásakor) és 1612. Oppenheim, a köz-énekes könyvbe 1635-ben tétettek be kóta nélkül (Lőcse), kótával pedig 1652-ben (ugyancsak Lőcse), ebből eddig két példány ismeretes csak, egyik a s.-pataki kollégiumé, másik az enyim (most még a kiállításon van), találtam Somogy megyében, Magyar-Ujfaluban, valaha a hont-megyei fűzes-gyarmati ref. egyház tulajdona volt. Mint-hogy nyomtatott példány nem juthatott minden egyházba, hát egyes buzgó emberek leírták, s aztán diktálták a gyülekezetben.

Az 1635-iki énekeskönyvről meg nem állhatom, hogy itt egyet-mást el ne mondjak: ez a könyv, mely a legnagyobb hibás lépést okozta a régi magyar énekirodalom történetében! Az tudva volt, hogy *Gönczi György* Cantionaléja létezett, írtak is róla többen: Tóth Ferencz, Horváth István, Toldy Ferencz, de egyik se látta! mignem végre — mint Toldy maga írja — a véletlen egy példányhoz őt hozzá juttatá, s mivel ő azt

nagyrészek még „a felvágás tisztességében“ sem részesül. Behúnyt szemmel is meg lehet mondani, hogy az elsorolandók közül melyeknek hordatását kellene megszüntetni. Járnak tehát: a Theologische Literatur Zeitung (Lipscse), Theologische Studien u. Kritiken (Gotha), Protestáns Szemle, Deutsche Zeitschrift für Kirchenrecht (Freiburg és Lipscse), Der Beweis des Glaubens (Gütersloh), Archiv für Philosophie (Berlin), Zeitschrift für Philos. u. phil. Kritik (Lipscse), Zeitschrift für die österr. Gymnasien (Bécs), Neue Jahrbücher für Philologie u. Paedagogik (Lipscse), Jahrbuch für Philologie és Jahrbuch für Erfindungen, Göttinger Anzeigen, Wiener Studien, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde (Berlin), Centralblatt für Bibliothekwesen, Annalen der Physik u. Chemia (Lipscse), Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, Archeolog. epigr. Mittheilungen, Archiv für Slavische Philologie, Archiv für Mathematik, Ungarische Revue, The Atheneum (London). Revue des deux mondes (Páris), Zeitschrift für die gasammte Staatswissenschaft (Tübinga), Statistische Monatschrift (Bécs). Budapesti Szemle (Gyulai Pál), Magyar Könyvszemle (Schönherr Gy.), Nyelvtudományi Közlemények (Szinnyei József), Egyetemes philologiai közlöny (Heinrich és Thewrewk), Magyar nyelvőr (Simonyi Zs.), Országos

tartá, hogy a Gönczi gyűjteménye az *első* ref. énekes könyv, látván a bő anyagot, melyet tartalmaz, azt írta és tanítá, hogy a reformáció a bécsi béke után termelni (t. i. éneket) megszűnt. Volt alkalmam már Toldy ez állítását megczáfolni, itt most elég legyen annyit mondanom, hogy Toldy a Gönczi 4 első kiadását (1592., 1606., 1616., 1820. mind Debreczen) sohase látta, s azt gondolván, hogy ez az 1635-iki *olyan és azt tartalmazza, a mit az első kiadás*, állítá e fentebbi helytelenséget, mely még ma is kísért és tanítatik az ő könyvéből a gymnasiumi magyar ifjúságnak, s még eddig — tudtommal legalább — nem találkozott senki (akár az irodalomtörténettel foglalkozó, akár a Toldy tankönyvére felügyelő tudósok közül), ki utána nézván az én állításom helyes és igaz voltának, helyreigazította volna ama nagy tévedést, holott Gönczi 4 első kiadása *tartalomra nézve teljesen egyenlő*, az 5-ik, az 1635-iki (melyet Toldy az elsővel egyezőnek tartott s állított — tartalomra nézve) már tetemesen bővült, a mint mindjárt kimutatom.

Azután meg nem is Gönczi volt az *első* rendszeres gyűjtemény, a mint itt következik. Az eddigi ismeretek szerint így áll a dolog (csak a szegedi Lengyel-félén kezdve):

Kiadás éve	Van benne ének	Több 1569-nél	Kevesebb	Különbség 1652-ben
1569.	138.	—	—	—
1579.	117.	—	20.	—
1590.	189.	52.	—	—
1592.	224.	87.	—	—
1635.	289.	152.	—	—
1652.	310.	173.	—	173.

Az 1592. és 1635. között van Gönczi 2-ik (1606.), 3-ik (1616.) és 4-ik kiadása (1620.), tartalomra nézve mind egyenlő, az énektöbblet 1592—1635-ig 65 és mégis áll a balvélemény, hogy a prof. énekköltészet a bécsi béke után termelni megszűnt, pedig itt még nagyon

Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, Közgazdasági Szemle (Dr. Jekelfalussy.), Atheneum, phil. és államtudományi folyóirat (Pauer), A századok (Szilágyi Sándor), Történelmi tár (évnegyedes folyóirat), Archaeologiai Értesítő (Hampel szerk.) Turul (Fejérváti László), Büntetőjog tára (Budapest), Természettudományi Közlöny (Szily Kálmán), Matematikai és természettudományi Értesítő (König.), Akad. Értesítő, Matematikai és természettudományi közlemények. Értekezések a mathem. tud. köréből. A magyar tud. akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. Magyar írók élete és munkái (Szinyei József). Ott vannak még a Szabadegyház (Lugos, szerk. Rácz K.) A Hajnal (Budapest, szerk. Szabó Aladár), Népszerű bölcsész (Szarvas, Nyiri Elek), Közlöny a debreczeni hittanszaki önképző társulat köréből. Nem lehetetlen, hogy figyelmemet valami még elkerülte. Ismétlem, a leszállításra vonatkozó indítványt az új könyvtárunktól méltán várhatjuk.

A mi az olvasó egyesület adminisztrációját illeti, egy időben azon nézet nyilvánult, mintha az az iskolától egészen független egyesület volna. Az előadottak után ez a nézet semmi alappal nem bír. Egyesületünk különben is a rector-professor elnöke alatt tartja ujságrendelő gyűlését, ő biz meg tagokat a felügyelő számadásainak

sokat nem említettem, Péczeli Király Imrét se, ki épen a bécsi béke után (1608. Pápa) kezdett el énekelni sat.

Tehát a zsoltárokat 1635-ben tették be először a közénekes könyvbe, de kóta nélkül, a hol hát a kótás kiadásokat meg nem kaphatták (1607., 1608., 1612.), ott leírták s úgy diktálták; egy ilyen példány ez a kezünk alatt levő is, mely teljes másolata az 1-ső, 1607-iki kiadásnak, goth betűkkel s nyelvtanilag annak *czángó-ságát* híven követvén, a kótázás is hűn követi az eredetét, ugyanazon *Alt* és *Tenor* kulcson péld. Alt = 1. 2. 4. 5. 6., — Tenor = 3. 7. 8. 9. 10. sat. Zsoltárok, csak a 146-nál van a kulcs az 1-ső vonalra írva, hihetőleg a leíró zenei járatlanságából, minthogy a zenében ott kulcs sem állhat, hanem a 2-ik vonalon, az u. n. diskant kulcs.

Ha átnézi az ember e zsoltárokat, bizonyára elbámul a buzgóságos türelmen, mely megkivántatott, hogy e roppant könyv elkészülhessen.

Az író nevét megmondja a czímlap, de meg a 4-ik számtalan lapon levő distichon is Váradi Borbély Jánost nevezi leírólul, ugyan e vers mondja alább: „erit Codex Psalmorum scriptus in Urbe *Rivulia*.“ Ez a régi latin nevezése Nagy-Bányának. Róbert Károly már 1329-ben nevezi „Civitas de Rivulo Dominorum“ = úrnő patakja (bizonyosan a királyné javadalmához tartozott). A régi iskola is az okmányokban majd „Schola Rivulina“, majd „Schola Rivuliensis“ említetik.

A czímlap szerint a leíró a városi tanácsnak ajánlotta, s annak tulajdonát is képezé, míg az ellenreformáció vagy rekatholizáció idején a városi tanácsból a protestánsok kiszorítottván, a mi vagyonkát és könyveket a pusztulástól megmenthettek, a ref. egyház birtokába adták át. Így került e Codex is oda. Évszázadokon át elrongyollott, elhasználódott. Gulyás Lajos széthányódott lapjait a kemény tölgyfa deszka-táblákba egybeszedegette, Gergely Károly pedig 1889-ben a magyar történelmi társulat ott jártakor kifoltoztatta s bekötötte.

Váradi Borbély János leíró voltát még elől a 7-ik szám 1. levő „Chephalanomatica“ is bizonyítja, hol egy más latin vers sorainak mind kezdő, mind végső betűiből ez jön ki: „Johannes Borbeli de Varad“, mely vers

megvizsgálásával; egyesületünk több rendbeli határozatai 1893. évben a tanárkarok közös gyűlésének jegyzőkönyvébe lettek beiktatva stb.

Mikor 1875. évben az egyesület tagja lettem, b. e. Osterlamm Ernő volt az egyesület felügyelője, kire az előfizetések megtétele, a tagsági díjak beszedése, ez elmaradt lapok után reklamálás s az olvasó helyiség feletti felügyelet gondja nehezedik. Lemondása után Géresi Kálmán, majd Rózsa Sándor háznagy kezelték az egyesület ügyeit. Az utóbbi három év alatt engem tiszteltek meg kartársaim a felügyelőséggel. Beterjesztett számadásomhoz csatolt jelentésemben azonban már én is „nyugalomba helyeztetésemet“ kértem, melyet bizonyára teljesíteni fognak. Tanárkarunk, ez utóbbi időkben oly számos ifju erővel gazdagodott, hogy nekünk idősbeknek szinte kár a nagytrórő ifjak előtt a helyet elfoglalnunk.

Az új évben jobb kívánsággal nem végezhetem be soraimat mint azzal, hogy olvasó egyesületünk fokról-fokra emelkedjék s legyen ez továbbra is a collegialis érzelmek istápolója.

Dr. Kovács Sándor.

alá ez van u. a. kéz által jegyezve: „Fundebat bonae memoriae ergo, ad accepti beneficij gratitudinem Joannes Püspökus p. t. Rector Scholae anno 1654. Die 17. aprilis.“

Ez a Püspöki János valóban iskola-rektor volt Nagy-Bányán, róla az iskola 1633-ban kezdődő matrikulájában ez áll: „Clarissimus ac Doctissimus Joannes Püspöky introductus ad moderandum Scholae regimen anno 1658. 29-a Decembris.“ A városi jegyzőkönyvben pedig ez: „Horti István Schola mester helyébe Püspöki János hozatott Ecsedről.“ Ugyancsak az iskolai matrikulába 1652-ről ez áll: „Humanissimus ac doctissimus Dominus Joannes Püspöky introductus est ad moderandum scholam illustrem Rivulina 1. die Maji 1652.“

Hanem a leíró Váradi Borbély Jánosról sehol nincs emlékezet, sem a papok, sem az isk. rektorok, kántorok, széniorok névsorában nincs! Én azt merném állítani, hogy *notarius* volt, tudok rá példát mondani egy ép ilyen esetről: a *laczházi* Codexet — mely most Sárospatakon van — ugyanígy a városi tanácsnak ajánlva, a laczházi notarius írta, — hátha talán Rivuliában is így történt, Gergely Károly barátom nézz utána!

A kitünő gonddal végzett leírás és lajstrom végén ez áll: „Hoc integrum opus per Dei gratiam absolvit...“ a többi leszakadva.

A csonka lajstrom (mert az N. betű végével kezdődik, elveszvéen egy levél) után az öreg Graduálból egy próza: „Hatalmas Ur Isten“, fele leszakadva.

Azután jönnek a régi énekesekben szokásos énekek:

1. A tiz parancsolatról . . . Emeld fel szíved, füled nyisd meg.

2. Simeon éneke . . . ma 177. sz.

3. Anna asszony éneke . . . Örül az én szívem az Urban ex I. Sám. 2.

4. A mai 141. dics. reggelre és estére alkalmazva.

5. Az mi Atyánk . . . Mi Atyánk s Kegyes Isten, ki vagy az magas mennyekben . . .

6. Az Credó . . . Hiszek az mennybéli egy Istenben . . .

7. Cantio pulchra cím alatt a mai 146. sz. Magasztallak én téged . . .

8. Predicatio vagy Communio után: Én híveim, én sz. népem.

9. Szűz Mária éneke . . . Magasztalja az én szívem . . .

10. Egy husvétra való próza a Graduálból: Áldjátok mindnyájan az Ur Istent.

11. Ez husvét innepében, ugyan a Graduálból, — melyek mind ismeretesek, s hogy melyik mikor született, megmondja majd az *Ének-lexicon*, mely vagy 5 év óta már be van adva általam az Academiához, mely szinte harmadfélezer régi magyar ének (1711. előtről) történeti leírását tartalmazza, melyre azonban nem igen akar rá kerülni a sor! Hanem

arról a mai 146. sz. dicséretéről érdemes lesz itt megemlékezni.

Erről az énekről eddig a következőt tudtam: Német népdal volt 1530-ban s így kezdődött: Entlaubt ist nun der Walde, — egyházi dallammá 1540-ben lett (lásd Nagy Lajos ált. en. Chorálkönyv 102. l.), úgy tudom, hogy magyarul Ács Mihály *„Zengedező mennyei kar“*-a (Lőcse, 1696.) hozza nyomtatásban először. *Kéziratban* először a *Balog-i* Contionáléban láttam (debreczeni koll. ktár. R. 535. sz. a.) a 327. lapon: *„Dekujit Mili Pane“* szláv felírással 1659-ből. Im most még régebből is megvan, mely határozott érdekes nyereség ez ének történetére vonatkozólag, — eddigi ismereteim szerint *itt láttam magyarul írásban először!*

Az első számozatlan lapon van — későbbi kézírással a mai vas. Szt. invocatio 3. sz. Istennek sz. fia, erről Révész Imre *„Figyelmező“*-je 1872. I., II. füzet azt állítja, hogy régi latin ének volt a szűz Máriához, a reformáció kora előtt így énekelték: „Istennek sz. anyja . . . kegyelmes anya“ — a magyar reformátorok csinálták át. Az igaz, hogy régi latin hymnus volt, így: „Sub tuum praesidium confugimus Sancta Dei Genitrix; nostras deprecationes ne despicias in necessitatibus, sed a periculis functis libera nos semper virgo gloriosa et benedicta“ *

De hogy a magyar reformátorok csinálták volna át, s hogy a reformáció előtt *amúgy* énekelték volna, annak sehol semmi nyomát nem találtam, a mennyiben *magyarul* és *ref.* énekül *csak 1699-ben (Lőcse) jön elő először.*

Im, ezeket tartalmazza e becses régiség; de legkiválóbb bizonyossága az ilyen könyv a mi régi atyáink vallásos buzgóságának, illendő és méltó tehát, hogy a nagy-bányai nemes egyház egykori nagyságának e dicső emlékét különös becsben tartsa, mely egyszersmind fenntartja a még ma is virágzó Mészáros-, Nagy-, Szabó-, Ladányi-, Rettegi-, Enyedi-családok emlékezetét!

Gyoma.

Kálmán Farkas.

A kassai református egyház Emlékkönyve hazánk fennállásának ünnepi ezredik évéről. Az egyháztanács megbízásából szerkesztette Révész Kálmán lelkész. Kassa.

Ilyen czim alatt jelent meg egy kis füzet, mely az előszón kívül, a kassai egyház rövid történetének vázlatát s a május 10-én lefolyt millennáris istenitiszteleten, Kassán elmondott alkalmi egyházi beszédet, végül az egyház előjáróinak az egyház részére évi ajánlatot fizető 200 egyháztagnak névsorát foglalja magában. Az előszóban az ünneplés előkészítését mondja el a szerző. Az egyház rövid történetéből látjuk, hogy Kassán a hitújítás szelleme csakhamar teljes diadalt nyert annyira, hogy 1560 körül már az egész város protestáns volt, az ágostai vallás követője. A papok között voltak a kálvinista iránynak is hívei, de nagyobb számu követőkre nem találtak. A következő század első felében a város nagyhírű és tudós főpapja, *Alvinczi Péter* azon igyekezett, hogy a reformáció két eltérő irányát egyéssítse; de eredménye alig lett. A református egyház hosszas küzdelem után *I. Rákóczy György* hatalmas pártfogása mellett, 1644. évi márczius 27-én alakult meg Kassán. A dicső emlékü fejedelmi pártfogó ez alkalommal két urasztali kannát és egy tányérkát ajánlkozott az egyháznak, melyek a kiállításon láthatók voltak. A szervezés és megszilárdítás munkáját *Czeplédy István* szintén híres pap végezte, templomot és nagy iskolát létesítve. Az 1660-as években két lelkésze s főiskolájában 3 tanára volt az egyháznak. De a szép fejlődést az 1670. után bekövetkezett vallásüldözések megszakították. *Czeplédyt*, az ősz lelkészt halálra kiozzák, elhurcolják, a templomot elfoglalják, a másik lelkészt, tanárokat és ifjuságot elűzik, úgy, hogy az egyház 1673—1681-ig pap nélkül volt. Thököly győzelmével visszakapják a templomot s ismét fellendül az egyház, de 14 év multán 1896. ismét elfoglalják tőle. *II. Rákóczy Ferencz* idejében 1706-ban még egyszer visszakapják a hívek jogos tulajdonukat, de 1711-ben okt. 18-án véglegesen elrabolja tőlök a hatalom. A református pénzen

Lásd: *Martyrok koronája.* 59. l. Norimberga, 1727-iki kiadás. K. F.

és munkával épített templom és lelkészi lak ma is az Orsolya-rendü apácák birtoka; az egykori ref. főiskola helyén pedig, mely egyidőben a sárospataki főiskola bujdosó tanárát és növendékeit is magába fogadta, ma a róm. kath. tanítóképző intézet épülete áll. 1711-től egy századon keresztül egy külvárosi fatemplomot használtak a kassai reformátusok, míg végre 1805 től 1811-ig felépült a belvárosban a mostani templom torony nélkül, míg *Meskó Sándor*, a kassai egyház főgondnoka és nagy jóttevője, a ki az egyháznak különböző célokra 18,500 forintot, a sárospataki főiskolának ösztöndíj-alapul 10,000 forintot hagyott, egy kis torony építését keresztül vitte, a melyet a mult évben *Munkácsy József* építész, buzgó egyháztag saját költségén nagyobbított meg s alakította át díszesen a templom homlokzatát is.

Érdekes, hogy a szépen felépített új tornyot egy háromszázados érczakas díszíti, melyet 1589-ben a híres kassai góth templomra tétetett fel a városi tanács. Mikor aztán a kakasnak hátrálnia kellett a kereszt előtt, a város előjárósága levéltárban helyezte el az érdekes régiséget, melyet aztán *Meskó* buzgósága szerzett meg s tétetett a ref. toronyra még 1853-ban. Hibásnak tartja szerző azt a következtetést, mintha a kassai székes-egyház valamikor a reformátusoké lett volna, hanem igenis volt az ágostaiaké több évtizeden keresztül. A kakas különben nem kizárólagosan református jelvény. Tirolban akárhány r. kath. templomon láthatni kakast. A kassai egyház fejlődésében nevezetes mozzanatnak tekintti szerző s vele mi is azt, hogy az abauji egyházmegye 1896. évtől kezdve állandóan Kassán tartja közgyűlését s az egyházmegye nagybecsű levéltára is Kassán a lelkész által őriztetik. Szerintünk a kassai egyház felvirágzásának a hívek buzgóságán kívül kiváló tényezője az is, hogy oly jeles, tudós és buzgó lelkésze van, mint e füzet szerzője, *Révész Kálmán*, a kinek keze alatt az a gazdag levéltár is minduntalan beszélővé válik, hirdetvén a mult idők viszontagságait, de egyuttal a hit erejét, a mely a mint megtartotta egyházunkat a multban, úgy fel is fogja virágoztatni a jövőben.

A **Protestáns Szemle** 10. füzeté jelent meg s ezzel bezárul a VIII. évfolyam. Az *erdélyi fejedelmek viszonya a prot. egyházakhoz*, *Pokoly Józseftől*; az 1791. évi budai zsinat naplója, *Révész Kálmántól*, mint folytatólagos közlemények, továbbá *Ruszkay Gyulának* „*Leélte-e magát a keresztényen vallás?*” című dr. Furrer után írott czikke töltik be a füzet tartalmát, mit végül külföldi egyházi szemle és bő irodalmi szemle egészít ki.

A nagy **Wesselényi és a zilahi gymnasium**. Irta *Kincs Gyula* főgymn. tanár. Felolvasatott a zilahi ev. ref. kollégium által 1896. decz. 15-ikén rendezett **Wesselényi-ünnepélyen**. Nyom. Zilahon.

E füzetben a zilahi ev. ref. főgymnasium multja s főleg azon küzdelem van feltüntetve levéltári adatok alapján, a melyet ez intézet, élén a nagy *Wesselényi Miklós* báróval, mint főgondnokkal, az iskola önállósága és okszerű fejlesztése érdekében a zilahi ev. ref. egyház kicsinyes hatalmaskodási törekvésével szemben hosszú időn keresztül folytatott. Sajnos, hogy a zilahi eset nem áll elszigetelten iskolánk történetében, s nem egy példát lehet találni ma is arra, hogy egyes szűk látókörű helyi egyházi testületek egyik-másik tanintézetünk ügyeibe régi jogon való beavatkozásukkal annak fejlődését akadályozzák, mert nem állanak azon az intellektuális színvonalon, a mely magasabb fokú tanintézetek

ügyeibe való üdvös beavatkozásra őket képesekké tenné. Épen azért e jogok túlélték magukat s revizióra szorulnak, mert senkinek sem lehet joga arra, hogy egyes közintézmények fejlődését megakassza. Az egyházi felsőbb hatóságnak kell kiterjeszteni hatáskörét magasabb tanintézeteink ügyeinek döntő intézésére. *Kincs Gyula* méltó kegyelettel adózik az iskola második nagy alapítójának.

Megjelent a „**Protestáns Pap**” című lap XII-dik (deczember) száma, *Lágler Sándor* és *Kálmán Dezső* szerkesztésében Kölesden, következő tartalommal: Uj év reggelén, *Kálmán Dezsőtől*. A keresztény eszme története a karácsonyfa körül, *Lágler Sándortól*. Karácsonyi beszéd, *Munkácsy Sándortól*. Karácsonyi beszéd, *Munkácsy Sándortól*. Ó évi beszéd, *Ladányitól*. Uj évi beszéd, *Jóba Józseftől*. Uj év első vasárnapján, *Csulak Zsigmondtól*. Ünnepi suspiriumok, *Ladányitól*. Sirbeszéd, *Fejes Györgytől*. Törvények és rendeletek tára, *Kund Samutól*. Egyházi tisztválasztások. Papválasztások. Halálozások.

A lapra előfizethetni a szerkesztőknél egy évre 4 frttal, félévre 2 forinttal, negyedévre 1 forinttal. — Kaphatók még régibb évfolyamokból teljes példányok, a folyó évfolyam azonban csak áprilistól fogva, mert az első negyedévi folyam tökéletesen elfogyott.

A „**Vasárnapi Ujság**” deczember 20-iki száma 25 képpel s a következő tartalommal jelent meg: „*Petőfi a nép közt*” (képpel *Révész Imre* festménye után.) — „*Uton.*” *Költ. Irta Dömény József.* — *Regénytár*: „*Az eltűnt.*” *Regény. Irta Szivos Béla* (*Linek Lajos* rajzaival). — „*A czár gyémántja.*” *Angol elbeszélés* (képekkel). — „*Mária Lujza Budán.*” *Egykoru levelek* nyomán. — „*Zsigmond király menekülése a nikápolyi csatából.*” (*Nagy képmelléklettel*). — „*Rudolf trónörökös neveltetéséről.*” *Dr. Rimely Károly*, besztercebányai püspöktől. — „*Didon könyve Jézus Krisztusról.*” (képekkel *Bida* német művésznek a Szentföldön készített rajzai után). — „*Névy László*” (arczképpel). *Dr. Koltai Virgiltől*. — „*Korzikai képek*” *Láng Mennyhértől* (*Háry Gyula* rajzaival). — „*Nemeskéri Kiss Pál*, a földmivelésügyi miniszterium új államtitkára” (arczképpel). — „*A rubinok hazájából*” (képekkel *Ceylon* szigetéről és Kelet-Indiából). — „*Óriási burgonya*” (képpel). — *Irodalom és művészet. Közintézetek és egyletek. Sakkjáték. Képtalány. Egyveleg stb. rendes heti rovatok.* A „*Vasárnapi Ujság*” előfizetési ára negyedévre 2 forint, a „*Politikai Ujdonságok*”-kal együtt 3 frt. Megrendelhető a *Franklin-Társulat* kiadóhivatalában (Budapest, IV., egyetem-u. 4. sz.). Ugyanitt megrendelhető a „*Képes Néplap*”, a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre csak 1 frt 20 kr.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

48. Az apagyi ev. reform. egyház történetére vonatkozó adatok.

Az apagyi ev. ref. egyház kezdetének idejét, régisége és okmányok hiánya miatt pontosan meghatározni nem lehet. Annyi bizonyos, hogy a megújított tudományt, a mint az hazánkba bejött, mindjárt az elsők között bevette az apagyi gyülekezet is. Bizonyítja ezt az egyház-megyénk levéltárában levő, 1569. évből származó, fel-

jegyzett papi fizetés; továbbá, hogy Lampe, a legrégibb ref. egyházak között említi az apagyit.

Temploma napnyugati vagyis a torony melletti 6 öl hosszú, 5 öl széles és a templom többi részénél 1 méterrel beljebb álló része, hogy igen régi góth munka — mint a régi anya- és jegyzőkönyvekből olvasom — egy a 60-as években még az Apagy László úr birtokában volt okírat bizonyítja; hátulsó 6-ól hosszú és ugyanannyi szélességű kőbeállós tojásdad forma gömbölyű vége, 1770. év körül építettett hozzá, s ugyanakkor emeltetett fel a templom kőfala a régebbi részszel együtt a mostani 4 öl magasra.

Tornya régebben fából volt, a templom napnyugati végétől, mintegy 5 öl távolságra. De ezt a fatornyot egy 1839. június 2-iki nagy égi háború alkalmával a villámütés tönkre tevén, új toronyról kellett gondoskodni.

Igy kezdték meg a mostani sűgár toronynak építését 1840. május 2-án s befejezték 1844. aug. 21-én. A toronyban levő 2 harangot az egyház a maga költségén öntette; a nagyobbik 6 mázsást 1795-évben e felirattal: „Istennek dicsőségére öntette az Apagy ns. ref. eklézsia a maga költségén 1795,” a másik kisebb 3 mázsás harangot 1800-ban e felirattal: „az Apagy ref. eklézsia öntette a maga költségén, 1800.”

Két ezüst csinos kiállítású urasztali kelyhe van az egyháznak, az egyik 1666-ban készült „A másik 1608-ban készült, talpán e felirattal: „C. I. M. B. 1608.” Egy ezüst tányérja készített 1778-ban e felirással: „Tek. ns. nemz. vitéz Csepei Zoltán Mihály kapitán tsináltatta 1778.” Ez urasztali edények feliratai is, az apagy ref. egyház régisége mellett bizonyítanak.

Egyházam anyakönyvei — a melyekben talált régibb és újabb feljegyzésekből merítettem ez adatokat is — hézagosan ugyan de már az 1746-ik évtől kezdve vezetettek. E legrégibb anyakönyv ezen felirással kezdődik: Ez az könyv az Apagy Szent Eklézsiaé, melyben az kik születtek, megkereszteltettek nevei irattatnak fel némely eklézsiait illető dolgokkal egyben.

Rendszeresen és folytatólagosan azonban csak 1780-tól kezdve vezetett a keresztelési anyakönyv. Esketési, valamint a halotti anyakönyv is 1768-tól vezetett rendszeren.

E legrégibb anyakönyv hátsó lapján az akkori lelkészre vonatkozó eme feljegyzés található: „A francia nemzettel való háboru idejében a magyar hazára insurrectio rendeltetvén a Felséges Király I. Ferencz kívánságára, a Ttes Ns. Szabolcsvármegye által legsúlyosabban terheltetett az adóval az akkori apagy predikátor T. Molnár István, a ki is fizetett 55 azaz ötvenöt Rhénes frtokat.”

A népesség és a pénzért fizető birtokosok számának, a mai népességhez mért nagyfoku csökkenését élenken feltünteti ugyanezen anyakönyv egyik hátsó lapján feljegyzett lelkészi fizetés levél. Ebből kitűnik, hogy még akkor, tehát 1780-ban volt Apagyon 70 pénzért fizető nemes úr és gazda, a kik közül 9 fizetett egyenként 3 kereszt gabonát 3 ker. búzát, 1 szekér szénát, 1 szekér fát; 61 pedig fizetett egyenként 2 kereszt gabonát, 2 ker. búzát, 1 szekér szénát s 1 garast. Továbbá 21 szegényebb egyháztag fejenként fizetett 2 máriást „A feleséges szolgák pedig és az özvegy asszonyi állatok 3—3 sing vásznat kötelesek fizetni.”

Jellemző ez a mai állapothoz mérten azért, mert ma a 70 fizető nemes úr és gazdából, úr csak egy van, földdel bíró gazda pedig nincs több 25-nél s ebben az arányban kevesbedett a lelkészi fizetés is. A nemes urak: Apagyiak, Csajkosok, Galgóczyak, Diószegiek, Palaticok, Majosok, Puskások, Komjáthiak, — Mándi-, Szent-

Miklóssy-, Vincze-, Csanádi-, Osváth családok, kiknek nevei az anyakönyvben s egyházi jegyzőkönyvben léptenyomon előfordulnak — mind elpusztultak, s nagy terjedelmű birtokaik mind zsidókékre jutottak.

A lelkészek neveit az anyakönyvek alapján csak 1746-tól lehet folytatólagosan megállapítani. Azonban mint e becses lapok 1893. évi folyama márczius havi számában olvastam, az 1764. előtti időből is fentmaradt 2 apagy lelkésznek emléke. Ugyanis 1668-évben az apagy egyház lelkésze Vámospércsi András volt, ki még 1679. június 19-én Apagyon volt, a midőn Apagy Jánosnak egy adós levelén, mint tanu aláírja nevét. Továbbá 1707-ben apagy lelkész Németi János volt, a ki is Apagy Tamás és Pongrácz Györggyel 4 kocsival Eperjesre utazván, Kassovics Márton Szabolcsmegyei esküdtől menetlevelet kap.

A kezeim között levő anya- és jegyzőkönyvi adatok alapján az apagy egyház lelkészei 1746-tól kezdve sorrendben megállapítva a következők:

1. Csengeri József, ki a matriculát írni kezdette 1746. január 26-ik napján. Lakott Apagyon 22 évig.
2. Thasnádi István, mint traktuális szénior, Apagyra jött 1768-ik év apr. 12-én, itt lakott 5 évig, meghalt 1773. május 12-én.
3. Kegyes Ferencz interimális predikátor, lakott Apagyon 3 hónapig, m: h: 1773. aug. 25-én.
4. Katona József, jött 1774-ben, Apagyon lelkészkedett 8 évig, s innen 1782-ben Nyír-Medgyesre vitetett lelkésznek, hol meg is halt.
5. Siklósi István Apagyra jött 1782-ben, itt lakott 10 évig, 1792-ben költözött Ó-Fehértóra, hol meghalt 1795-ben.
6. Hegymegi Kiss György jelenlegi nagyérdemű Püspökünk Főtiszt. Kiss Áron úr nagyapja Apagyra jött 1792-ben, itt lakott 8 esztendeig. 1800-ban Demecserbe költözött, hol meg is halt.
7. Medgyaszai Molnár István 1800-ban jött, itt lakott 2 évig.
8. Kovács József, jött Medgyesről 1802. ápr. 11-én, Apagyon lelkészkedett 21 évig, meghalt 1823. febr. 4-én.
9. Káldy József előbb káplán volt, majd 1823-ban rendes lelkész lett, itt lakott 10 évig, innen költözött Dombrádra 1833. év április havában.
10. Csizsár Imre Kereszturrol jött Apagyra 1833-ban. Itt lakott 17 évig, innen Demecserbe költözött 1850-ben, honnan csere utján helyette Apagyra jött.
11. Zolnai István 1850. ápr. 14-én, mint az egyik anyakönyv hátlapján fel van jegyezve, az egyház és földesuraság nagy nyugalma, de ugyancsak utána van jegyezve ez is: „itt lakott 11 évig a földesuraság és az egész nép leirhatatlan nyugtalanságára.”
12. Utánna Nagy-Halászból jött Apagyra Harsányi Sámuel 1861. ápr. 5-én. Egyházmegyei tanácsbíró is volt hosszú ideig. Apagyon lelkészkedett 23 évig és 8 hónapig. Lelkészkedése alatt 1865-ben fedetett újból a torony bádoggal s tétetett fel a toronyra új gomb. Meghalt 1885. január 12-én.

Ezután — az egyház nagyon el lévén adósodva, temploma, épületei romladozó félen — a lelkészi állomás 1 évig betöltetlen maradt s a lelkészi jövedelem az egyház adósságának törlesztésére fordított.

És végre az anyakönyvi bejegyzések alapján kimutatható lelkészek között én volnék a 13-ik, a ki 1886. aug. 8-án foglaltam el állásomat.

Tehát félnem lehetne, hogy a néphit szerint, — mint 13 ik szerencsétlen leszek — de valamint már 10 évi itt létem alatt Isten megsegített, hogy az egyház

híveivel egyetértően egyházam javára munkálkodhattunk s megérhettük országunk és nemzetünk ez ezeredik ünnepi esztendejét is: úgy a jövőben is Istenre bízom magamat, ki mindnyájunk felett — még a 13-as számúak felett is — gondviselő karokkal s jóságos atyai szemekkel örökösök.

Ennyi az, a mennyit a kezeim alatt levő anya- és jegyzőkönyvi adatok valamint egyházam nem nagy terjedelmű levéltárában található okmányok alapján az apagyai ev. ref. egyház történetére vonatkozólag összedzsedhettem. Ha ezzel egyházam történetének tisztázására majdan nagyobb mérvű megörökítésére az utat csak egy szemernyivel is könnyebbé tettem: úgy az örömömre szolgál, s megjutalmazza fáradságomat.

Szabó Aladár,

apagyai ev. ref. lelkész.

A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

A napokban jelent meg s küldetett be hozzánk a tiszáninneri testvéregyházkerület f. évi október 4—6. napjain tartott őszi közgyűlésének jegyzőkönyve, Radácsi György egyházkerületi papi főjegyző által szerkesztve, mely alkalomból a jelzett gyűlés némely fontosabb tárgyait és intézkedéseit megemlítjük, annyival inkább, mert a gyűlésről annak idejében részletesebb tudósítást nem közölhettünk.

A kerületi jegyzőkönyv elejét, 20 tömörnyomású oldalt azon ünnepélyek leírása foglalja magában, a melyek e gyűlés alkalmával tartattak meg; Kun Bertalan püspöknek 30 éves püspöki jubileuma, a sárospataki ref. egyház ujjaépített templomának hivatalos megnyitása és a főiskolai „Magyar Irod. Önképző Társaság“ által közadakozásból emeltetett Tompa-szobor leleplezése. Különösen nagy és őszinte ünneplés és tisztelet tárgya volt a nagyérdemű agg főpásztor, akit nemcsak a hozzátartozók serege, hanem a megye, honvéd tisztikar, a város, debreczeni főiskolánk, a róm. kath. egyház eszperese, izraeliták s mások számosan üdvözöltek. Nemcsak szeretetteljes egyénisége, hanem imái és beszédei által is központja maradt a szép és lelkes ünneplésnek a tiszteletreméltó főpásztor.

A gyűlésen *br. Vay Béla* főgondnok nem jelenhetvén meg, *Bernáth Elemér* kassai kir. táb. tanácselnök s a felső-zepléni egyházmegye gondnoka foglalta el a püspök mellett a társelnöki széket.

Fontosabb tárgyak voltak az egyházkerületi papi főjegyzői állás betöltése, a mely *Mitrovics Gyula* debreczeni lelkész lemondása folytán üresedett meg. Mint annak idejében közöltük, *Radácsi György* theol. tanár s egyházker. tanácsbíró választatott meg 220 szavazattal. Ezenkívül *Kérészy Barna* 45, *Czinke István* 23, *Novák Lajos* 22 szavazatot nyertek.

Dr. Kovács Gábor, a miskolci ref. főgymnasium igazgatója, az egyházkerületi világi főjegyzőségről lemondván, e hivatalra a szavazás elrendeltetett, a szavazatok beadására 1897. évi január 15-ike tűzetett ki határidőül.

Az egyházkerületi világi tanácsbírói tisztségre beadott szavazatok felbontása következett. Az első szavazás alkalmával *br. Vay Elemér*, borsodi főispán nyert 108, *Dókus Gyula* zepléni megyei főjegyző, a sárospataki főiskola világi algondnoka 87, *Szentimrey Gyula* 84, *Bornemisza István* 30 szavazatot. Általános többség hiányában *br. Vay* és *Dókus* között új szavazás rendeltetvén el, ennek eredménye az lett, hogy 354 érvényes

szavazatból *br. Vay Elemérre* 188, *Dókus Gyulára* 166 szavazat esett s így *Vay báró* lett tanácsbíróvá.

A sok teendőre való tekintettel még két új aljegyzői állás létesítését határozta el a kerületi közgyűlés s ezeknek egy papi és egy világi egyénnel leendő betöltése végett a szavazást elrendelte.

Radácsi György megválasztott főjegyző tanácsbírói állásáról leköszönt. A közgyűlés azonban kimondotta, hogy a tanácsbírói és főjegyzői állásokat nem tartja összeférhetetleneknek s ugyanazért a lemondást nem fogadta el.

A cseh-morva testvérek üdvözlésére a gyűlés igen meleg hangon válaszolt, felemlítvén azt is, „hogy pár évvel ezelőtt sárospataki főiskolánkban közös büszkeségünk emlékének élővé tétele végett *Comenius-alapítványt* létesítettünk, első sorban az olyan cseh-morva tanulók számára, a kiket őseink iránt való tisztelet vonz főiskolánk falai közé“ — a mint a válaszirat mondja.

Az alsó-borsodi egyházmegye gondnokának, a f. évben elhalt *Lengyel Sámuelnek* emléke jegyzőkönyvben örökített meg.

A munkaképtelenség folytán nyugdíjba lépett *Nemes Ferencz* spataki jogtanár iránt elismerését nyilvánítja a közgyűlés, valamint *Kun Béla* korán elhalt jogtanár érdemeit is jegyzőkönyvbe iktatta, Isten vigasztaló kegyelmét kérve a mélyen megszorított atya (*Kun Bertalan* püspök) fájdalmára.

Azután két jogtanár megválasztása következett a sárospataki akadémiához; megválasztották a statiszt. közigazgatási tanszékre *dr. Illyefalvi Vitéz Géza*t, a nemzetgazdaságira pedig *dr. Szabó Sandort*, kötelezvé mindkettőt az egyetemi magántanári képesítés megszerzésére.

Egyik legfontosabb tárgya e közgyűlésnek a pataki theologiai tanárok nyugdíjazásáról szóló szabályok megállapítása volt. A nyugdíjjal s egyéb járandóságokkal való ellátás tekintetében teljesen az állami nyugdíjtörvény intézkedései fogadtattak el, úgy, hogy a szabályzat szó szerint megegyezik az 1885: XI. teccikkel, a mi egy kissé sok is a jóból, mert olyan rendelkezések is átvétettek, a melyeknek theol. tanároknál alig van valami jelentőségük s legalább is mosolyra indító túlvárosság jellegével bírnak. Így pl. nem tarthat igényt ellátásra az a theol. tanár sem, a ki *felsőbb engedély nélkül idegen hatalom szolgálatába lép*. Állami tisztviselőknél ennek a rendelkezésnek van értelme, de a pataki theologia tanárainál alig valami, hacsak pl. a debreczeni theológiát nem értik az idegen hatalom alatt.

Ilyen érdekes az is, hogy „*hadjárati alatt munkaképtelenné vált theol. tanár nyugdíjban részesítendő*.“ Hogy miért, mi czímen; és miért kellett erről a munkaképtelenségről itt külön intézkedni: ezt nem is sejtjük. Mert csak nem gondoltak talán arra, hogy beosztatják magukat háboru esetén a combattansok közé?! Ezt nem teszszük fel óvatosságukról, bármennyire harcias természetűeknek ismerjük is különben a t. kollegákat. Nem kevésbé szokatlan előrelátásról tesz tanubizonyoságot a 24.§ azon rendelkezése is, mely szerint: „Az a theologiai tanár, a ki szolgálat teljesítése közben vagy a szolgálat teljesítése következtében lett teljesen és nyilván bebizonyíthatólag szolgálatképtelenné, a fenntartó hatóság határozatával kivételesen nagyobb nyugdíjban részesítendő, stb.“ még ha 10 évi szolgálattal nem bír is. Hogy minő elképzelhetetlen esetek lebegtek ennek a nagyon elasztikus pontnak a felvételénél az érdekelték szeméi előtt, nem tudhatjuk. De azt ezek után csodáljuk, hogy a *hadi év* beszámításáról megfeledeztek.

Egyszóval nem ártott volna biz azt a szabályzatot egy kissé a viszonyokhoz alkalmazni, mert nagyon beamteres íze van s inkább jut az ember eszébe a fináncz vagy csendőr, a mikor e szabályokat olvassa, mit a mindenkifelett autonom prot. theologia. Végeredményében mégis felettebb örvendetes dolog, hogy sárospataki főiskolánk, e célra felhasználható csekély segédeszközei mellett is, ma 1780 frt nyugdíjat adhat egy 30 éves szolgálat után kilépő theol. tanárnak.

A sárospataki főiskola kormányzati rendszabályai revízió alá vétetvén, új alakban állapították meg. Mikor jutunk el Debreczenben csak olyan fejlettségű adminisztratív szervezethez is, a minő Sárospatakon már másfél évtized óta fennállott?! Nálunk az igazgató tanács kérdését már öt év előtt, midőn harmadízben került elő, lehetett volna okszerűen rendezni, ha a rövidlátás és erőszakosság meg nem akadályozzák. Most kezdik már belátni, hogy mégis arra a perhorreskált alapra kell állani, a melyet a tanárikar akkor kijelölt. Sajnosan komplikálta még azóta a helyzetet a teljesen elhibázott szervezeti egyházkerületi tanügyi bizottság. Pedig e szervezeti hiányok az okai annak, hogy nálunk a főiskola megfelelő fejlesztése a mai tényezők mellett a legnagyobb nehézségekbe ütközik. No de különben ez nem tartozik ide; csak a keserűség mondatja velünk, midőn látjuk más helyen az üdvös példát és a szép fejlődést.

Különös figyelmet érdemel Nemes Lajos azon indítványa, hogy a sárospataki főiskola főgymnasiumában parallel osztályok létesítése végett az államsegély vétessék igénybe. Erre nézve a kerület az egyházmegyéket kérdezi meg. Meg vagyunk győződve, hogy nemcsak Patakon, de Debreczenben is a közel jövő fog kényszeríteni az államsegélyre, a mitől idegenkedni ma már többé alig lehet. Egyházunk erejét már egészen kimerítették az áldozatok, a melyek a tanügy érdekében is hozattak s a követelményeket még sem bírjuk kielégíteni. Át kell háritani a terhek javarészét a különben is első sorban érdekelt államra, hogy közvetlen egyházi céljaink elérésére koncentrállhassuk erőnket.

A lelkészi vizsgálatokra nézve kimondották, hogy az írásbeli tételeket püspöki megerősítés mellett a theol. akadémia tanári kara tüzi ki és pedig a házi dolgozathoz mindenkor az isk. év elején. A lelkész-képesítő bizottságot 4 rendes taggal, t. i. Révész Kálmán, Komjáthy Gábor lelkészek, Lévy József (a költő) és Mecner József világiak megválasztásával egészítették ki. A theol. alapvizsgák elnökségével a főiskola egyházi és világi algonokait bízták meg.

Fejes István esperes indítványára felkérte a közgyűlés a theoll tanárkart, hogy a lelkész- esperes- és püspökavatásra és beigtatásra nézve más kerületekben fennálló szokásokat is tanulmányozva, hitvallási és kormányzati elveinknek megfelelő olyan eljárásra vonatkozólag adjon véleményt, a mely annak idején szabályzat alkotása végett a konvent által a zsinati törvényhozás elé terjesztethessék.

A felavatott lelkészek elavult papi oklevele helyett a mai igényeknek megfelelő minta szerkesztésével szintén a theol. tanári kart bízták meg. Reform alá kerül a felavatásnál szokásos életrajz is, mely hosszadalmas és a hangulathoz nem alkalmas.

Az egyházkerületi új névtár szerkesztésére vonatkozó javaslattétellel megbízott küldöttség jelentése alapján bizonyos megállapodások jöttek létre, melyek közül kiemeljük, hogy a névtárnak minden év márczius 1-re ki kell kerülnie a sajtó alól; az adatokat rovatos íveken kell beszolgáltatni decz. 31-ike után azonnal az espe-

reshez, onnan a szerkesztőhöz február elejéig. A felveendő adatok szintén meg vannak határozva; a szerkesztéssel dr. Tüdös István theol. tanárt bízták meg.

Az egyházkerület a segédlelkészek alkalmazásáról és elhelyezéséről, valamint a tanítók változásáról szabályrendeleteket dolgoztatott ki; ezek a jegyzőkönyvben is közzé vannak téve s véleményadás céljából az egyházmegyéknek adattak ki. Minthogy e szabályok minket is érdekelni fognak, alkalmilag közölni fogjuk.

A tanügyi bizottság jelentése szerint a kerület lélekszáma 233,771, iskolaköteles 26,982, iskolagyakorló 25,427, ismétőköteles 9601, ismétőgyakorló 7673. Tanítók száma: okleveles 341, nem okleveles 41, lelkész 32; tanítóihiány 29.

Panasz tárgyát képezte, hogy az egri érsek eltiltja a r. kath. hitoktatóknak a miskolci ref. leánynevelő-intézetbe való bejárást, a mit, mint a türelmetlenség bizonyítékát, jegyzőkönyvbe foglaltak.

Az egyházmegyék felterjesztései közül csupán kettőt említünk itt meg. Az egyik az abauji egyházmegyéé, a mely a lelkészi pálya vonzóbbá tetele végett azt javasolja, hogy az egyházmegyék, esetleg a kerületek a konvent vezetése mellett olyan alapot igyekezzenek minél előbb teremteni, a melyből minden lelkészi állomást nyert segédlelkész hivatalába iktatásakor első berendezkedésének fedezésére s háztartásának megkezdésére, eleve legalább 100, idővel pedig 300 frt vissza nem térítendő segítséget kapjon, hogy ne legyen kénytelen adósságokat csinálni, melyeknek nyűgéből sokan egész életükön át képtelenek kibontakozni. Az indítvány kivételére ajánlja az egyházmegye, hogy a két évenként megtartatni szokott egyházker. őszi vándorgyűlések a többi egyházkerület példájára szüntetessenek meg; az egyházak által e célra fizetett évi járulékok pedig „Új lelkészek segélyező alapja” létesítésére fordíttassanak. Az indítvány véleményezés végett az egyházmegyéknek adatott ki.

A másik nem csekély fontosságú indítvány az alsó-zempléni egyházmegyétől származott, a mely felkérteni kívánja a konventet az 1848: XX. tcz. életbeléptetésének szorgalmazására. Ha pedig ez egyelőre kivihető nem volna, akkor a lelkészekre nézve 1000, a segédlelkészekre nézve pedig ellátáson kívül 300 frtban kívánja megállapíttatni a fizetési minimumot. Egyúttal pedig arra tekintettel, hogy a lelkészi fizetések alapját képező összeírások nem egyöntetűen, hanem az összeíró bizottságok egyéni véleménye szerint a legkülönbözőbb módon elközlöztettek, indítványozza a megye, hogy ha már a konvent az összeírást revízió alá vétetni nem akarja, legalább azt eszközölje ki a kerület, hogy az egyes egyházak a hibásan eszközölt lelkészi fizetések összeírását a kataszteri tiszta jövedelem alapján igazíttassák ki, s a fizetési minimum ennek alapján számíttassék ki. A kerület az előbbi indítvány felett, tekintettel arra, hogy a konvent már felíratot intézett a miniszterhez a 800 frtos minimum tárgyában, napirendre tért. A „Jelentő ívek” kitöltésénél követett eljárást azonban maga is elsietettnek és helytelennek tartván, az egyházmegye indítványát magáévá teszi s felkéri a konventet, hogy ugyanazon irányelvek és utmutatások alapján, melyek szerint a kath. kongrua-bizottság a maga összeírásait és becsléseit végrehajtotta, mind az öt ref. egyházkerületben a lelkészi javadalomnak újabb egyöntetű és minden további felszólalást kizáró összeírását rendelje el, továbbá a tavaszi felterjesztésből ki-felejtett segédlelkészeket is vegye gondja alá s azok érdekében a miniszterhez szóló felterjesztést tegyen.

Ezekben ismertetjük röviden a fontosabb kérdéseket, melyek a szomszédos testvér egyházkerületet utóbbi gyűlésében foglalkoztatták, a mint jegyzőkönyvéből kitéjük.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Felhívás előfizetésre.** A közeledő újévet megelőzőleg, midőn egyrészt köszönetet mondunk mindazoknak, a kik e lap fenmaradását szíves erkölcsi, szellemi és anyagi támogatásukkal e letűnni készülő év folyamán is lehetővé tették, másfelől kérjük ezt a jóakaratu támogatást a következő 1897. évre is.

Legjobb igyekezettel, nem csekély munkaáldozattal, sok lelki nyugtalanság árán (a mi az igazság pártatlan szolgálatával együtt szokott járni) törekedtünk egyházunk és iskoláink, közelebből pedig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület érdekeinek, közjavanak előmozdításában közremunkálni. A nehéz munkában buzdítólag hatott reánk főleg a nt. lelkeszi kar nagybecsű bizodalma, melynek bátorító jeleivel jól esett találkozunk s a debreczeni kollegium theologiai, valamint többi tanárainak is jóakaratu kollegialis támogatása, a kik t. i. közügyeinknek az eszmék tisztázását célzó nyilvános közreműködés és véleménynyilvánítás által is szükségesnek találják szolgálatokat tenni.

Azon reményben, hogy mindezek tőlünk a jövőben sem fognak megtagadtatni s azzal az elhatározással, hogy e lapot újabb erők bevonása által is igyekezni fogunk tovább fejleszteni s hivatásához mindenkben méltóvá tenni, ajánljuk magunkat és az általunk képviselt ügyet minden buzgó egyházi és világi embe-
reinknek szeretetteljes jóakarataiba.

Debreczen, 1896. decz. 19.

Dr. Bacsoni Lajos,
a Debreczeni Protestáns Lap
szerkesztője.

— **Szerkesztő-változások.** A „Sárospataki Lapok“ szerkesztését az „Irod. Kör“ megbízásából dr. Tüdős István theol. tanár, — a „Kis Tükör“ főszerkesztői teendőit dr. Kecskeméthy István, kolozsvári theol. tanár veszi át.

— **Kisujszállásról** írják nekünk, hogy a napokban a kisujszállási egyház egy művészi alkotásu, értékes vörös márvány keresztelő medenczét kapott ajándékkul a következő felirattal: Az ezredév emlékéül a kisujszállási ev. ref. egyháznak 1896. *Várady Lukács* és neje *Mészáros Terézia*. Az értékes ajándék minden ékesszólásnál szebben hirdeti az adományozók tiszteletreméltó magasztos vallásos érzületét és igaz hazaszeretetét.

— **A debreczeni ev. ref. tanítótestület** szép példáját adta a kollegiumhoz való ragaszkodásának, a tudomány megbecsülésének és hazafias érzületének az által, hogy habár tagjai az adománygyűjtésnél is közre-

működtek, sőt többnyire már magok is adakoztak e célra, e hét folyamán tartott gyűlésében kimondotta, hogy a millennium emlékére az *egyetemre* 1000 korona alapítványt tesz, fentartván magának a jogot arra, hogy ha az egyetemre fejlesztés célja nem sikerülne, az alapítvány hova fordítása felett szabadon rendelkezeshessék. Az egyes tagokra eső részleteket negyedévenként fizetik be a testületi pénztárba, hogy a rész-összegek takarékpénztárban gyümölcsösztetve, majd ha az összeg 1000 koronára növekedik, a főiskolai pénztárnak adassék át, hogy kamatait tetszés szerint felhasználhassák az egyetem céljaira. A ki egyszerre óhajtja a reá eső részletet befizetni, vagy nagyobb összeggel akar járulni az alapítvány gyarapításához, ebben korlátozva nincs, de a befizetést már 1897. január 1-én meg kell kezdeni.

— **A joghallgató ifjúság,** a mely azon a czimen, hogy ünnepkövetségi jótéteményt élvez, a debreczeni templomokban szokásos, istenitiszteleket megelőző bibliaolvasásra is kényszerítették pár év óta azért, mert e kötelezettség, mely eddig a theologos ifjakat illette, az utóbbiak létszámának jelentékeny megapadása folytán ezekre súlyos teherként nehezedett, — most kérvenyt intézett az akad. tanácshoz, hogy e bibliaolvasási szolgálat alól, melyre hivatottsággal sem bír s egyéb kötelezettségeiben is gátolja, mentessék fel. Az akad. tanács a kérdéssel behatóan foglalkozván, arra az eredményre jutott, hogy a bibliaolvasás mai alakjában teljességgel nem felel meg az istenisztelet komolyságának s a könyvek-könyve jelentőségének, amiért is ennek reformálása, esetleg mai alakjában való megszüntetése iránt átiratot intézett a debreczeni egyháztanácshoz.

— **A következő sorok közzétételére kértünk fel:** „Nyilatkozat. A fényes-litkei lelkészválasztás az „Ebresztő“ 25 számában „Kenyéririgység“ czimen szellőztette volt. E cikkre csak azt nyilatkoztatom ki, hogy miután ez az ügy még bevégezve nincs, ahhoz érdemileg ez uttal még nyugodt lelkiismerettel szólni nem tudok. Helyes volt-e azt, mint bevégezetlen ügyet, épen egy „református néplapban,“ és olyan modorban, mint az tétetett., tárgyalni, annak elbírálását az elfogulatlan olvasóra bízom addig is, míg annak idején, ha Isten éltet, a cikkely némely elfogultság, előítélet és szeretetlenség által sugalmazott gyanúsító kifejezését a maga értékére leszállíthatom.“ N.-Kálló 1896. deczember 22. Görömbei Péter f. szabolcsi esperes.

— **Szíves kérelem.** Mindazokat a Nagytiszteletű urakat, egyházi előljárókat, nemes sziveket, kik a döghei ev. ref. egyház építkezési költségeinek fedezésére, a világhírű művész Zichy Mihály úrtól adományozott „Luther—Messias“ cz. festmények fénykép másolataiból megrendelést tettek, de mind ez ideig a képeket nem kapták meg — kérem, méltóztassanak elnézéssel, türellemmel lenni a késedelemért; az utolsó határidő lejártával — e hó vége — a jövő év elején a szétküldést eszközölni fogom. Tisztelettel Döghe, 1896. decz. 18. kész szolgálja Osváth Pál, ref. lelkész.

TARTALOM-JEGYZÉK: Immanuel. E. J. — A cseh-morva hittestvérek üdvözlése. Kiss Aron. — T á r c z a: Karácson ünnepén. Kósa Ede. — A főiskolai tanári olvasó-egylet. Dr. Kovács Sándor. — K ö z é l e t ű n k: Az én harcóm az én baptistáimmal. Nagy Sándor. — I r o d a l o m. — A d a t o k a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez 48. Az apagy ev. reform. egyház történetére vonatkozó adatok. Szabó Aladár. — A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület 1896. közgyűlése. — K ü l ö n f é l é k.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACSONI LAJOS.